

Una mort molt dolça

Simone de Beauvoir

Traducció de Margarida Castells Criballés

Narratives

Una mort molt dolça

Narratives

140

Títol original: *Une mort très douce*

© 1964 Éditions Gallimard

© 2022 Margarida Castells Criballés, per la traducció

© Anna Koldunova, per la imatge de portada

© 9 Grup Editorial, per l'edició

Angle Editorial

c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona

T. 93 363 08 23

www.angleeditorial.com

angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Disseny de portada: Felipe Román Osorio

Primera edició: gener de 2022

ISBN: 978-84-19017-07-9

DL B 407-2022

Imprès a Romanyà Valls SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Una mort molt dolça

Simone de Beauvoir

Traducció de
Margarida Castells Criballés

 Angle Editorial

*Do not go gentle into that good night.
Old age should burn and rave at close of day;
Rage, rage against the dying of the light...¹*

DYLAN THOMAS

1. No entris a la lleugera en aquesta bona nit. / La vellesa hauria d'encendre's i blasmar en tombar el dia; / enrabia't, enrabia't contra l'agonia de la llum...

El dijous 24 d'octubre de 1963, a les quatre de la tarda, jo era a Roma, a la meua habitació de l'hotel Minerva. Havia de tornar a casa l'endemà, amb avió, i estava ordenant uns papers quan el telèfon va sonar. Bost em trucava des de París: «La teua mare ha tingut un accident», em va dir. A l'acte vaig pensar: un cotxe l'ha atropellada. Devia pujar amb penes i treballs del carrer a la vorera, recolzada al bastó, i un cotxe l'havia atropellada. «Ha caigut, a la cambra de bany», va dir Bost, «s'ha fracturat el coll femoral». Bost i la meua mare vivien al mateix edifici. El dia abans, cap a les deu del vespre, Bost i Olga havien entrat a l'edifici i hi havien trobat tres persones pujant per les escales: una senyora i dos agents de policia. «És a la segona planta, al dúplex», deia la senyora. ¿Li havia passat alguna cosa, a la senyora De Beauvoir? Sí, havia caigut. Durant dues hores s'havia arrossegat pel terra del pis abans d'arribar a la distància justa per abastar el telèfon. Havia demanat a una amiga, la senyora Tardieu, que fes venir un serraller per espanyar la porta. Bost i Olga havien acompanyat el

grup fins a l'apartament de la senyora De Beauvoir. Havien trobat la mare estirada a terra, vestida amb el seu batí vermell de pana. La doctora Lacroix, veïna del mateix edifici, havia diagnosticat una fractura de coll femoral; traslladada al servei d'urgències de l'hospital Boucicaut, la mare hi havia passat la nit en una sala comuna. «He fet tot el que he pogut perquè la traslladin a la clínica C. Ara és allà», em va dir Bost, «hi opera un dels millors traumatòlegs del país, el professor B. La teva mare ha protestat, és clar, té por que no us costi massa car, però al final l'he convençuda».

¡Pobra mama! Feia cinc setmanes que havia anat a dinar a casa seva, en tornar de Moscou. Feia mala cara, cosa que darrerament era d'allò més normal. Temps enrere, però no gaire enrere, es vantava de no aparentar l'edat que tenia. Ara, ja ningú s'hi podia equivocar: era una dona de setanta-set anys, molt desgastada. L'artrosi de malucs, que li havien diagnosticat tot just després de la guerra, havia anat empitjorant d'any en any malgrat les cures a Aix-les-Bains i a pesar dels massatges. Trigava una hora a fer el tomb d'una illa de cases. Es trobava malament i no dormia bé, tot i les sis aspirines que s'empassava cada dia. Des de feia un parell o tres d'anys, sobretot des de l'hivern passat, li veia unes ulleres morades sota els ulls que feien ferredat, tenia les galtes enfonsades i solia tapar-se-li el nas... Res de greu, deia el seu metge de capçalera, el doctor D.: trastorns de fetge, peresa intestinal... Li receptava medicines i confitura de tamarinde contra el restrenyiment. No em va estranyar gens que aquell dia que vam dinar ple-

gades em digués que estava «pioca». Em va entristir, perquè volia dir que havia passat un mal estiu. Hauria pogut anar de vacances a un hotel, o allotjar-se en algun convent d'aquells que accepten pensionistes. Ella, però, s'havia refiat que, com cada any, la meva cosina Jeanne la convidaria a Mairinhac, o que se n'aniria a Scharrachbergeim amb la meva germana. Però tant l'una com l'altra havien tingut impediments a l'hora de convidar-la i s'havia quedat a París, una ciutat buida a l'estiu i on sovint plovia. «Jo, que mai m'ensorro, aquest estiu m'he deprimat, ves per on», m'havia dit. Per sort, pocs dies després d'aquella trobada la meva germana la va convidar a Alsàcia i s'hi havia pogut estar durant dues setmanes. Ara, totes les seves amistats ja eren a París i jo era a punt de tornar-hi. Si no hagués sigut per aquell trencament, segur que l'hauria trobat reviscolada i ben animada. Tenia el cor en excel·lent estat i una tensió de dona jove, mai no m'havia afigurat que pogués patir un accident tan esgarrifós.

Li vaig telefonar cap a les sis de la tarda, a la clínica. Li vaig anunciar el meu imminent retorn i li vaig dir que, de seguida que arribés, aniria a veure-la. Ella em va contestar amb un fil de veu. El professor B. li va prendre l'aparell: «Tot va bé, no es preocupi. Dissabte al matí l'operarem.»

«¡M'has tingut dos mesos sense ni una carta!», em va recriminar la mama quan m'acostava al llit. Vaig protestar: ens havíem vist, és clar, i li havia escrit des de Roma. Em va escoltar amb aire d'incredulitat... El front i les mans li cremaven; la boca, una mica torta, articulava les paraules a males penes. Tenia el cap emboirat. ¿A conse-

qüència del cop? O al contrari, potser havia sigut un desmai el que li havia provocat la caiguda. Sempre havia tingut un tic (no, no pas sempre, des de feia un temps, ¿des de quan?): parpellejava, arrufava les celles i el front se li arrugava. Durant la meua visita, aquell desfici no va parar ni un moment. Quan les tancava, les parpelles llises i inflades li tapaven totalment les pupil·les. El doctor J., un ajudant en pràctiques, va passar a visitar-la: l'operació no valia la pena, el fèmur no s'havia pas desplaçat; tres mesos de repòs i, apa, tot arreglat. La mama va semblar alleujada. M'ho va explicar de manera desordenada: els esforços que havia fet per arribar al telèfon, l'angoixa que havia passat, l'amabilitat de Bost i d'Olga. L'havien ingressada al Boucicaut tal com anava vestida llavors, amb la camisa de dormir i, al damunt, el batí, i sense cap equipatge. L'endemà, Olga li havia portat uns quants estris d'higiene personal, una ampolla d'aigua de colònia i una manteleta de llana blanca molt bonica. Als agraïments de ma mare, Olga havia respost: «Senyora, és que l'apreciem de veres.» La mama m'ho va repetir diverses vegades, cofoia i amb aires de suficiència: «Ja ho veus, és perquè m'aprecien.»

«Li sap molt greu haver-nos donat tantes molèsties, ¡està tan agraïda per tot el que hem fet per ella! Sentir-la fa trencar el cor», em va dir Olga, aquell vespre. També em va parlar del doctor D. amb indignació. Ofès perquè havien cridat la doctora Lacroix, el doctor D. no havia volgut anar a veure la mama al Boucicaut. «Vaig estar vint minuts al telèfon parlant amb ell», em va dir Olga. «Després de la batzacada, després de passar una nit a l'hospi-

tal, em fa l'efecte que a la teva mare li hauria anat molt bé que el seu metge de capçalera la reconfortés, ¿no et sembla? Però no, el senyor no en va voler saber res.» Bost no pensava pas que la mama hagués tingut un desmai: quan l'havia aixecada, estava una mica confosa, però del tot lúcida. Tot i això, dubtava que es recuperés en tres mesos; en si, la fractura de coll del fèmur no era pas tan greu, però una immobilitat prolongada li produiria escares a la pell, i en una persona gran ja no cicatritzaven. D'altra banda, jeure tothora li fatigaria els pulmons: els malalts allitats solien acabar agafant una pleuresia que, de vegades, se'ls enduia a l'altre món. Tot plegat no em va fer gaire efecte. La meva mare era forta, malgrat les seves xacres, i, en definitiva, ja tenia una edat en què, tard o d'hora, la gent es mor.

Bost s'havia encarregat d'avisar la meva germana, amb qui vaig tenir una llarga conversa telefònica. «¡M'ho esperava!», va exclamar ella. A Alsàcia, havia trobat la mama tan envellida, tan afeblida, que li havia dit a Lionel: «No passarà d'aquest hivern.» Una nit, la mama havia tingut uns dolors abdominals molt forts i havien estat a punt de dur-la a l'hospital, però al matí següent s'havia eixorrit. Quan l'havien duta en cotxe de retorn a París, estava «encantada, més que contenta», com deia ella, de la seva estada allà, a Alsàcia, que li havia retornat els ànims i l'alegria. A mitjan octubre, tanmateix, deu dies abans de l'accident si fa no fa, Francine Diato havia trucat a la meva germana. «Vinc de dinar de ca la seva mare i l'he trobada tan malament que, miri, m'ha semblat que li ho havia de

dir.» La meva germana havia vingut de seguida a París amb una falsa excusa i havia acompanyat la mama a la consulta d'un radiòleg. Després d'examinar les radiografies, el seu metge havia afirmat categòricament: «No hi ha cap motiu de preocupació. Resulta que se li ha format una mena de bossa a l'intestí, una bossa fecal que li fa difícil evacuar. La seva mare menja massa poc, diria jo, i això pot ser causa de carències, però no es preocupin, no està pas en perill, de cap manera.» El metge va aconsellar a la mama que s'alimentés millor i li va receptar un nou tractament, a base de vitamines. «Però, què vols que et digui..., jo estic força preocupada», em va recalcar Poupette. «Mira que li he suplicat moltes vegades, a la mama, que llogui una cuidadora, almenys de nit, però no vol ni sentir-ne parlar: ¡una desconeguda dormint a casa! No suporta la idea.» Vam decidir que Poupette vindria a París dues setmanes després, els dies que jo comptava anar-me'n a Praga.

L'endemà, la boca de la mama encara estava deformada i li resultava difícil parlar, les parpelles li velaven els ulls i les celles se li arrufaven. El braç dret, el braç que s'havia trencat vint anys enrere en caure d'una bicicleta, se li havia soldat malament; la caiguda recent li havia fet malbé el braç esquerre: a penes el podia moure. Afortunadament, a la clínica la cuidaven amb una sol·licitud minuciosa, cosa d'agrair. La seva habitació donava a un jardí, lluny dels sorolls del carrer. Havien desplaçat el llit fins a tocar la paret de la finestra i així podia despenjar el telèfon quan sonés. Arreparada als coixins que li havien posat a l'esquena, estava més temps asseguda que no pas es-

tirada; en aquella posició, els pulmons no se li fatigarien pas, segur que no. Tenia un matalàs inflable que, endollat a un aparell elèctric, vibrava i li feia massatges; així evitarien que se li fessin escares. Cada matí, una fisioterapeuta li feia treballar les cames. Semblava, per tant, que havien neutralitzat els riscos amb què Bost m'havia volgut espantar. Amb la veu una mica ensopida, la mama em va dir que una senyora, una auxiliar de clínica, li tallava la carn a trossets i l'ajudava a menjar, i que els àpats que li oferien allà eren excel·lents. ¡Al Boucicaut, en canvi, li havien donat puré de poma! «¡Puré!, ¡farro de malalts!» Si més no, articulava millor les paraules que no pas el dia abans. A poc a poc, s'anava refent de les dues hores d'angoixa durant les quals s'havia arrossegat pel terra del seu apartament mentre es preguntava si podria abastar el cable del telèfon i col·locar l'aparell al seu costat per fer una trucada. «Un dia vaig dir a la senyora Marchand, que també viu sola: sort que tenim telèfon, ¿oi? I ella em va dir: ¡Ja, però falta que el puguem abastar!» La mama va repetir diverses vegades aquestes paraules, en to sentencios, i va afegir-hi: «Malament rai si no l'hagués pogut abastar, ¡ara estaria ben fumuda!»

¿Hauria pogut cridar prou alt perquè la sentissin? No, sens dubte que no. Imaginava el seu neguit. Ella creia en el cel; ara bé, malgrat la seva edat, les malalties i totes les molèsties, era una dona ferotgement enganxada a la terra i tenia una por bestial a la mort. Havia explicat a la meva germana un malson que sovint l'anguniejava: «Em persegueixen i jo corro, cames ajudeu-me, fins que topo amb

un mur; l'he de saltar, si vull salvar-me, però no sé què hi ha al darrere i tinc por, molta por de saltar.» També li havia dit: «La mort en si no m'espanta pas, el que em fa por és el salt.» Mentre s'arrossegava per terra, la pobra, devia creure que el moment de saltar havia arribat.

—¿T'has fet molt de mal, en caure? —li vaig preguntar.

—No, ni tan sols me'n recordo, de la caiguda —va respondre—. No em feia mal res.

Devia haver perdut la consciència, doncs, vaig pensar. Recordava haver tingut vertigen, això sí. Uns dies abans, després d'haver-se pres un d'aquells nous medicaments que li havien receptat, havia sentit que les cames li feien figa: tot just havia tingut temps d'aclofar-se al sofà i d'ajoure-s'hi. Vaig mirar amb desconfiança les ampolletes dels medicaments que, juntament amb altres objectes i a petició seva, li havia portat de casa la nostra jove cosina Marthe Cordonnier. La mama s'entestava a continuar amb el tractament i jo em preguntava si li convenia.

El professor B. va venir a visitar-la abans de concloure la jornada. El vaig seguir de pressa pel passadís. Em va dir que, un cop restablerta, la mama no caminaria pas pitjor que abans de l'accident: «Podrà fer la vida que feia.» ¿No se'n recordava, que també havia patit una síncope? No, no se'n recordava, de res. Va semblar desconcertat quan li vaig dir que la pacient tenia problemes intestinals. Els del Boucicaut li havien diagnosticat una fractura de fèmur i el professor B. no s'havia preocupat d'altra cosa. En fi, pel meu compte, faria que l'examinés un metge de medicina general.

—Tornaràs a caminar, mama, com abans de la caiguda —li vaig anunciar—, i podràs tornar a fer la vida que feies.

—¡Ah, no! —va reaccionar ella, amb ímpetu—. ¡No vull! ¡No tornaré a posar els peus en aquell apartament! ¡No el vull tornar a veure mai més, per res del món!

«Aquell apartament»: ¡n'havia estat tan orgullosa! Li havia agafat mania, al pis del carrer de Rennes, aquell que el meu pare, fet un vell hipocondríac, havia omplert d'amargor amb els seus esclats de mal humor. Després de la mort del pare —seguida al cap de poc per la de l'àvia—, la mama havia volgut trencar amb tots els records. Pocs anys abans, una de les seves amigues s'havia mudat a un estudi, i la mama s'havia quedat enlluernada davant d'aquella modernitat. Pels motius que tothom sap, a l'any 42 era fàcil trobar un habitatge a París, i la mama aviat va poder realitzar el seu somni: va llogar un dúplex amb galeria al carrer Blomet. Va vendre l'escriptori ennegrit de fusta de perera, els mobles estil Enric II del menjador, el llit nupcial i el piano de cua; els altres mobles, els va conservar, i també un tros de la vella moqueta vermella. Les parets del dúplex, les va guarnir amb quadres pintats per la meva germana. A la seva habitació hi va fer instal·lar un sofà. Aleshores pujava i baixava alegrement per les escales interiors del dúplex. Jo no el trobava gens alegre, aquell apartament: situat en una segona planta, la llum hi entrava amb gasiveria malgrat l'amplada de les vidrieres de la galeria. Les estances de dalt —habitació, cuina i cambra de bany— sempre eren fosques. I era allà on la mama solia estar-se des que cada pas pels graons

de l'escala li arrencava un gemec. Al cap de vint anys, parets, mobles i catifes, tot estava desgastat i brut. La mama s'estava rumiant allò d'ingressar en una residència: l'any 1960, l'edifici havia canviat de propietaris i imaginava que en qualsevol moment la voldrien fer fora. No va trobar cap residència adequada, però, i a més a més s'estimava molt casa seva. Quan es va assabentar que, d'acord amb la llei, ningú no podia pas fer-la fora de casa tan fàcilment, s'havia quedat a viure a l'apartament del carrer Blomet. Després de l'accident, els seus amics i jo mateixa havíem començat a buscar-li una residència agradable on instal·lar-la quan es curés. «Mai més no tornaràs al carrer Blomet, t'ho prometo», li vaig assegurar.

El diumenge, encara tenia els ulls mig clucs i la memòria endormiscada, i les paraules li queien de la boca tan espesses com gotes de greix. Altra vegada em va descriure el seu «calvari». De totes maneres, hi havia una cosa que la reconfortava: que l'haguessin duta a aquella clínica, les virtuts de la qual sobreestimava: «Al Boucicaut ja m'haurien operat, ara ves. Diuen que, aquesta, és la millor clínica de París.» I com que el plaer d'absoldre no la satisfia sense referir-lo a una condemna, afegia tot seguit: «Força millor que la clínica G. ¡M'han dit que la clínica G. no val res!»

«Feia temps que no dormia tan bé», em va dir el di-lluns. Havia recuperat la cara que feia normalment, tenia la veu nítida i els ulls ben oberts. També havia posat ordre als records: «Hauríem d'enviar flors a la doctora Lacroix.» Li vaig prometre que me n'encarregaria. «¿I als policies?,

potser també els hauríem de donar alguna cosa, ¿oi? Per les molèsties, vull dir.» Em va costar força dissuadir-la d'aquella intenció. Es va arreparar en els coixins, va clavar-me la vista als ulls i em va dir amb decisió: «Ja n'he abusat prou, de tots vosaltres. És que em trobava tan malament... Em pensava que estava a les últimes. No ho volia admetre, que soc vella, però, noia, cal enfrontar-se amb les coses tal com són. D'aquí a quatre dies, com aquell qui diu, faré setanta-vuit anys, ja és una edat... M'he d'organitzar en conseqüència, ja n'hi ha prou. He de girar pàgina.»

La vaig guaitar amb admiració. Durant anys s'havia entestat a considerar-se jove. Una vegada, en resposta a una frase inoportuna del seu gendre, havia replicat tota enquistada: «Ja ho sé, que soc vella, ¡ves!; ja és prou desagradable, no cal que m'ho recordeu, ¿d'acord?» De sobte, emergint de les boires en què havia estat submergida durant tres dies, trobava forces per afrontar, lúcida i decidida, els seus setanta-vuit anys: «He de girar pàgina.»

Havia girat pàgina amb un coratge sorprenent després de la mort del meu pare. Havia tingut un disgust enorme, cert, però no s'havia pas quedat encallada en el passat. Al contrari, havia aprofitat la llibertat retrobada per reconstruir la seva existència conforme als seus gustos. El papa no li havia deixat ni un cèntim i tenia cinquanta-quatre anys. Havia passat els exàmens i les pràctiques que feien falta i havia obtingut el diploma que li permetia treballar d'auxiliar de bibliotecària al servei de la Creu Roja. Havia tornat a aprendre a anar amb bicicleta per anar a l'ofi-

cina. Després de la guerra, havia pensat dedicar-se a cosir a domicili. Aleshores jo estava en situació d'ajudar-la, però la inactivitat no li convenia. Finalment, desitjosa de viure la vida que li abellia, s'havia inventat una pila d'activitats. S'havia fet càrrec, com a voluntària, de la biblioteca d'un correccional, als afores de París, i després, de la biblioteca d'un centre catòlic del seu barri. Li agradava remenar llibres, folrar-los, classificar-los, fer les fitxes bibliogràfiques i aconsellar els lectors. Aprenia alemany i italià alhora que procurava mantenir el seu anglès. Brodava en tallers, participava en vendes de caritat i assistia a conferències. Havia fet un munt d'amigues noves, havia recuperat antigues amistats, havia reprès relacions amb parents que la desídia del meu pare havia allunyat i els reunia amb alegria al seu apartament. I, per fi, havia pogut realitzar un dels seus anhels de sempre: viatjar. Lluitava a la desesperada contra l'anquilosi que li encarcarava les cames. Anava a veure la meva germana a Viena o a Milà. A l'estiu, trespava pels carrers de Florència o de Roma i visitava els museus de Bèlgica o d'Holanda. Darrerament, amb les cames gairebé paralizades, havia renunciat a córrer món. Ara bé, quan uns amics o uns cosins la convidaven al poble, a la província que fos, res no l'aturava: no li feia cap vergonya que el revisor l'hagués d'aixecar a l'hora de pujar al tren. El que més li agradava era anar amb cotxe. Feia poc que la seva reneboda, Catherine, l'havia duta a Mairinhac, de nit i en un dos cavalls: més de cent cinquanta quilòmetres. Havia baixat del cotxe fresca com una rosa.